

POZE VAN HET GENOOTSCHAP TER VERPOOZING

Onze Talen 12 2018

Verstaan & begrijpen

Onze Nedersaksen Taal

Pak niet van een aander....

Gelok

Storm in streektaalland

Postiljon d' amour

Pourquoi

Bildersprache

Talige toekomstmuziek

Ah war it s'n

Appels van de levensboom

Beeldtaal

Viendersloon

Integreer je eigenheid

Taalschatten uit de mondiale regio

Euro 7,50

ISSN 2468-340X

Wat treft U aan?

Deze Poze is voortgekomen uit correspondentie met Onze Taal. Het genootschap houdt zich bezig met Nederlandse taal in ruime zin. **Vibeke Roeper** is sinds eind 2017 directeur. Aan haar de uitdaging aan het genootschap vorm en plaats te geven voor de nabije en verre toekomst. Ik stuurde enkele suggesties. Ik bedacht: laat ik met anderen een tijdschrift maken met mijn ideeën over taal en communicatie.

De bijdrage Onze Nedersaksen Taal stuurde ik naar *Onze Taal*. Misschien treft u – als een van de 26.000 leden – de bijdrage in 2018 daar afgedrukt. www.onzetaal.nl

Kunstenares en vertaler DN/ND **Maria Ufkes Kayatz** maakte de collages op pagina 6 en 33.

Pak niet van een ander wat je zelf niet wilt is een vrije variant op het negende gebod. Dit fragment komt uit mijn boek *Robin en de meesteres*. Een humoristische en bizarre mix van talen en literatuur.

Martin Koster tekent voor *Gelok*. Drents schrijver en dichter. In deze korte schetsen laat hij zijn aard zien. Meer dan in zijn ander werk.

Storm in streektaalland schreef ik voor de opiniepagina van het *Dagblad van het Noorden*. Na enige vertraging verscheen het 27 november 2017 in de Groninger editie.

John Tolsma, auteur van *100 jaar filatelie onder de Martinitoren* neemt U mee naar de gelikte taal van postzegels.

Pourquoi komt uit mijn relatiegeschenk *Paradigmaverschuiving*. Een boek met rond 30 veranderingen van inzichten. De zwarte jonge meid (destijds negerin) uit Douala had gehoopt mijn echtgenote te worden. Ik heb de gelegenheid onvoldoende benut. Vanwege Drenthe.

Beeldentaal

Middenin treft U enkele foto's met een verhaal. Met mijn verhaal, met uw verhaal. Verras uzelve met uw verhaal, gedicht, essays, podcast bij de foto's. Wat ziet U? Welke woorden vloeien uit de beelden? Waar en op welk tijdstip van de dag is de foto gemaakt? Welke gebeurtenissen speelden zich af voor en na de foto? Wat raakt U? In een fotokatern bij deze Poze treft u meer afbeeldingen. (Alle foto's Gerard Stout). Zonder tekst, met uw eigen verhaal.

Stuur mij uw verhaal. Ik beloon met opname in een volgend nummer en/of met een kind (meisje) uit mijn winkeldochterfonds.

Geheimtip: Wie goed kijkt ziet een winnaar van de Nobelprijs. Wie niet voldoende heeft aan zijn/haar/het gedachten kan op mij mailen voor een toelichting.

Talige toekomstmuziek is de brief naar Onze Taal met beleidsoverwegingen. Ook andere organisaties kunnen hun voordeel met deze brief doen. Ik denk aan NVON,

Groei&Bloei, Vrouwen van Nu, Verkuno, Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, Spoor.

Wat de laatste betreft. *Spoor* is het periodiek van de NS met reistips enz.... Ik schreef drie jaar geleden een brief over gebrek aan diversiteit (getinte medelanders) in het blaadje. Langzamerhand verschijnt meer kleur in *Spoor*.

Ria Westerhuis met een wrang gedicht in het eRWeens.

Haar eigen taal. Ze is te beluisteren op:

<https://www.youtube.com/watch?v=Ch88yS1XhJw>

AO & OA badinerende impressie over taalstrijd in Groningen en Drenthe en elders & Varia van **Ivor Osgerby Bishop**.

Pagina 20, 34,, 36 illustraties van **Ellen Op de Weegh**.

Beeld, overgave en emotie. Beschouwing van Gerard op de Weegh over kunst en (beeld)taal.

Appels van de levensboom heb ik overgenomen uit nr. 150 van *Roet*. Nestor **Rouke Broersma** schijnt zijn dweelocht (zaklamp) over meertaligheid.

Viendersloon is een anekdote van **Tonko Ufkes**, voortrekker in het Westerketier (Westerkwartier is een streek in het westen van de provincie Groningen. Nedersaksisch met Friese invloeden.) Met dichter Jan Glas is hij anjoager van literaire website www.oader.nl met Groninger gedichten en verhalen.

Integreer je eigenheid stuurde ik als opiniebijdrage naar NRC. Ik weet de juiste toon nog niet te vinden om in de bubbel van die kwaliteitskrant terecht te komen. De uitdaging blijft. Een stokpaardje van me: overeenkomsten met andere culturen zijn minstens zoveel aanwezig als verschillen.

Medewerkers:

Rouke Broersma

Anna Dijk (achterpagina)

Martin Koster

Gerard op de Weegh

Ellen op de Weegh

Ivor Osgerby Bishop

John Tolsma

Ria Westerhuis

Tonko Ufkes

Maria Ufkes Kayatz

Foto's: Toos Op de Weegh (22), Ben Nusse (24), Gerard Stout (overige)

ISSN 2468-340X (digitale versie)

ISSN 2542-8985 (papieren versie)

Poze is een particuliere uitgave van Gerard Stout. Dit is nummer 12. Poze verschijnt onregelmatig, wanneer daar aanleiding voor is. Dit nummer en ook eerdere nummers zijn als pdf af te halen op www.gerardstout.nl/poze
Oplage: 50 papieren exemplaren.
gerardstout@kpnmail.nl

Verstaan en begrijpen

Alles is taal, taal is alles. Wie wil kan taal beperken tot woorden, zinnen, grammatica. Niets op tegen. Ik ben voor een bredere benadering, een wijdere. Elke communicatie is taal. Elke communicatie in Nederland is Nederlands. Lichaamstaal, mimiek, een kuchje achter mijn rug, een vallende ster op mijn hoofd, een wolk voor mijn maan, en als ik gelok heb, zie ik een vliegtuig dat mijn volle maan passeert. Taal. Bosje moi.

Streektaalerfgoed in Nederlandse literatuur

Onze Nedersaksen Taal

Het onderscheid tussen taal en dialect is vooral voor taalkundigen en subsidieaanvragers interessant. Gebruikers van streektaal houden zich niet met dit academisch (kuch) onderscheid bezig. Nedersaksische dialecten/talen, zijn net als Nederlands, Engels en duizenden andere talen vooral een vertrouwd communicatiemiddel. Veranderingen in (Nedersaksische) dialecten in het oosten van Nederland en het noorden van Duitsland zijn wellicht een scherpe afspiegeling van veranderingen die zich aan het Nederlands voltrekken. Al tientallen jaren treedt in de voorheen geïsoleerde landstreken verdunning op van de oorspronkelijke taal. Mobiliteit en internet zorgen voor een snelle verandering van zinsbouw en vocabulaire van regio-talen. Een enkeling probeert te behouden wat onontkoombaar uit de vingers lijkt te glippen. Literatuur in de streektaal is een aardige maatstaf voor veranderingen in dialect.

Woordenschat

Plat heeft in de oostelijke regio van Nederland een sterke emotionele waarde onder de oorspronkelijke bewoners. De eigen taal geeft een gevoel van verbondenheid, van elkaar wederzijds verstaan. Emoties krijgen een expressievere vorm in het dialect – de eigen taal – dan in het later aangeleerde Nederlands. De moerstaal is het basisgereedschap voor onderling contact. Vertrouwd en beknopt. Stel oe an. (Verbeeld je niet teveel, ik weet wel van wie je er een bent.). Goud goan. Ik wens je het allerbeste. Literatuur, zonder het begrip streng af te bakenen, is in de Nedersaksische talen relatief jong. In Drenthe dateren de eerste geschriften uit het begin van de negentiende eeuw. In feuilletons die later werden gebundeld, komen impressies uit Drenthe in de moerstaal naar voren. Na de eeuwwisseling, tot in de jaren vijftig, verschenen streekromans en toneelwerken met Drentse dialogen zoals in Bartje van Anne de Vries. “Ik bid niet veur brune bonen.” Enkele boeken waren geheel in de lokale taal geschreven. De inhoud betreft veelal de boerengemeenschap met conflicten tussen arbeiders en (here)boeren. De meid en de knecht. De vocabulaire kent veel begrippen uit de landbouw en uit folklore. Wasschup is bijvoorbeeld bruiloft. Gerak is (boeren)gereedschap. Zende (zeis) en teems (melkfilter) zijn met de komst van combine en melkleiding uit de hedendaagse woordenschat verdwenen. Ook slotje, mengsel van spuu en uitgekauwde pruimtabak, komt niet meer voor. Opa speide zien slotje in het blikkie achter de heerd.

Op de bossem tikte de klok. – Grootvader spuugde restanten van de pruimtabak in het blikje achter de kachel. Op de schoorsteenmantel tikte de klok. –

Oorlog

Na de Tweede Wereldoorlog kwam dialectliteratuur in een kwade reuk te staan. De bezetter had gebruik van plat aangemoedigd en enkele streektaalgebruikers lieten zich voor de kar van foute sibbekunde spannen. Het Drents volkslied van de ‘foute’ dichter Jan Jantinus Uilenberg wordt niet door iedere Drent met overgave gezongen. Het heeft tientallen jaren geduurd voor het dialect (ook in Friesland) zich van die erfenis heeft bevrijd.

Tijdschriften

In Drenthe kwam na het brave tijdschrift Oeze Volk (jaren ‘50) het rebelse Roet (jaren ‘80). De titel van het tijdschrift verwijst naar akkeronkruid. Kort na Roet maakten in Groningen Krödde en in Nedersaksen Diesel (distel) met jaren zestig poëzie en proza in dialect een inhaalslag. Discriminatie, geloofsafval, homosexualiteit, geweld, erotiek, coming of age in streektalen. Nedersaksisch bij de tijd. Om het authentieke (kuch) Drents vast te houden bleven schrijvers woorden als bossem (schoorsteenmantel) en vreding (hekwerk) gebruiken, terwijl deze woorden in de dagelijkse omgang waren verdwenen. Met de komst van centrale verwarming verdween ook de bossem. Met ruilverkaveling en eigen woningbezit verdwenen naoberplicht (min of meer verplichte burenhulp) en

mandieligheid (gemeenschappelijk bezit). In gedichten, korte verhalen en romans doken steeds meer Nederlandse en Engelse woorden op. De Nederlandse grammatica (heeft gedaan versus daon hef) nam de overhand. De tijdschriften slaagden er steeds minder in om Drents / Gronings proza te vinden. Nederlands deed zijn intrede. Krödde overleefde de veranderingen niet. Kwartaalblad Roet heeft inmiddels nummer 150 bereikt. Het tegendraadse is verdwenen. De oude garde valt in herhaling; er dient zich geen jonge platpratende en platschrijvende generatie aan.

Verschuivingen

Terwijl samenwerkende streektaalorganisaties zich inspannen om erkenning van de verglijdende taal te krijgen, brokkelt het authentieke (kuch) onder hun handen af. Ouders – inclusief streektaalschrijvers – met een dialectachtergrond voeden hun kroost op in het Nederlands. De kinderen verrijken hun Nederlands met Engelse woorden. Wie modetijdschriften, voedingsmiddelen, tv-programma's, social media en het web volgt kan niet zonder een uitgebreide Engelse woordenschat. Het dialect gaat versneld mee in die stroom. Een schrijver uit 1900 zou met moeite het hedendaagse Drents herkennen. Dialecten zijn daarin niet uniek. Ook Nederlandse literatuur uit de negentiende eeuw heeft een zinsbouw en woordenschat die heden te dage vreemd klinken. Parels uit vorige eeuwen worden soms hertaald om de boeken aantrekkelijker te maken voor nieuwe lezers.

Koestering

Verandering en verdwijning van regiotalen is een natuurlijk proces. Ook Middelnederlands is verdwenen. Nooit hoor ik berichten die dat betreuren. Droefenis over verandering van taal is zinloos. Tijd en energie is nuttiger en prettiger te besteden door de veranderingen te omarmen. In vorige eeuwen heeft de taal van de Nedersaksen in het oosten van Nederland nauwelijks aan het Nederlands bijgedragen. Drenten deden niet mee. Niet in de laatste plaats omdat er heel weinig mensen in Drenthe woonden. Karakteristieke uitdrukkingen uit de Olde Laandschap (Drenthe), Twenthe, Achterhoek, uit Groningen en andere landsdelen met een eigen taal kunnen Nederlands proza verrijken door gebruik in dialogen; zonder in folklore te vervallen. Diverse bestsellers in Nedersaksen (*Altes Land* van Dörthe

Hansen en *Unterleuten* van Juli Zeh) geven aan hoe het dialect de taal verrijkt met de eigen aard van de regio. Wellicht is deze kruisbestuiving een effectieve manier om een deel van het taalerfgoed te bewaren en nieuwe generaties nieuwsgierig te maken naar de oorsprong van hun taal.

In Drenthe zijn de veranderingen uitgebreid gedocumenteerd in boeken van Henk Nijkeuter en Rouke Broersma.

* Henk Nijkeuter. *Geschiedenis van de Drentse literatuur 1816-1956*. Op basis van zijn dissertatie.

* Henk Nijkeuter, *Waor roet en blommen wortel schiet in 't veld*. *Geschiedenis van de Drentse literatuur 1945-2015* Het Drentse Boek

* Rouke Broersma, *Drentse Letteren*. Het Drentse Boek. 2017.

* Marc van Oostendorp, *Onze Taal* nr. 10, 2017

Maria Ufkes Kayatz

Pak niet van een aander waj niet wult

*“Alles goed, maor van wel bin ie der iene?
Ik bin de poët, joen leidsman.
Ik mag joe vernedern en uutschelden,
waog het niet lilleke dingen van mij te zeggen.
Waar oe. Ik weet joen kop te vinden.”*

Hafez, DE DIVAN VAN DRENTHE

Robin Spicker had het gevoel dat hij tegen zijn zin op kruistocht was. Strijd, tegenslag en een enkele overwinning. Alsof de weergod zijn stemming aanvoelde begon het zachtjes te regenen. –Ook dat nog, zei Robin Spicker. Hij liep onder de druppende lindenbomen door de Stationsstraat. Misschien kon hij in café Groothuis terecht. Gruuthuus had maandagmiddagsluiting. Geen koffie, geen Schnapps, kein Grünkohl mit Pinkel en geen literatuur, ook geen lichte verzen. Het hek was dicht. De stoep naar de zij-ingang was tevergeefs geveegd – zoals alles in zijn leven weggeveegd was. Vers blad dwarrelde met de regen naar beneden. Vanuit de school voor handwerkers klonk gebonk van machines, van hamers op aambeelden, van sikkels, rapmuziek, blues van Muskee ononderscheidbaar van geloei van lintzagen en piepjes van apps. Het leerwerk was in vol bedrijf.

–Zuuk ie iene? De serveester – met een hamer en een pak spijkers in de hand; ze zou een wapperend zeiltje vasttimmeren – wilde Robin Spicker van dienst zijn. Deels uit hulpvaardigheid, voor een groter deels uit ergoedelijke nieuwsgierigheid.

–Nee heur, zei Robin Spicker, ik red mij wel. Robin Spicker redde zich wel, as everybody around he saved himself and herself. Au secours zou je niet over zijn lippen horen.

–Ie waren toch die dichter? vreug ze. It was not so easy for her to give up.

Robin Spicker, aans niet zo verlegen om woorden, vooral niet als het om rijmwoorden ging, stond met zijn mond vol tanden. Hij knikte naar het maagje.

–Dan heb ik nog wat veur joe. De vrouw zonder hout ging naar binnen en kwam gelijk weer naar buiten met een bundel *Lichtvoetig*. –Vund ik in de invaliden-wc, op de kapottiesautomaat. Ze reikte Robin het beduimelde boekje. –Misschien heb je er nog wat aan. En hier is joen krijtvestie.

Robin Spicker liep langs het spoor, rechtsaf door de Minister Kanstraat en verderop door de zij-ingang naar de Oude Dierentuin. Sinds het park gratis toegankelijk was kon ieder ook via de achterdeur het scheperserf betreden.

Boven in verweerde palen hingen nog grauwbroune staketsels; speeltuig voor de verdwenen slingerapen. Een bordje op een opengedraaid hek liet weten Nicht futtern en Kein Eintritt. De Nachbarn waren nooit ver weg.

In de verte, achter de heuvel van voorheen de savanne, lag The Pickwick Palace. Daar, aan de rand van de prairie was Meesteres Chimpansee met haar metgezel Wolharige Mammoet aus das Blaue hinaus gekomen. Het leek pas gisteren, en dat was het ook. De beleving van 2000 jaar Joods-Christelijke-Paganistische cultuur was in een etmaal samengeperst; een romantische verdichting, een omgekeerde verrekking van de tijd.

Na een korte stortvloed, die op wonderbaarlijke wijze juist voor en achter Robin Spicker neerdaalde, klaarde de lucht en scheen de zon uit de heldere hemel. De paden waren voorzien van plassen die de lucht weerkaatsten.

Tegenover de afwerkplek waar ooit giraffen een onderdak vonden zaten stokstaartaapjes op een rij. Het kostte Robin Spicker aanvankelijk enige moeite de tekst te verstaan; de melodie en de herhaling hielpen hem.

Klink dan en daverje fier yn it rûn
Dyn âlde eare, o Fryske grûn!
Klink dan en daverje fier yn it rûn
Dyn âlde eare, o Fryske grûn!

Het engelenkoor wapperde met de stokstaarten en zong opnieuw:

Frysk bloed tsjoch op! Wol no ris brûze en siede,
En bûnzje troch ús ieren om!

De aderen aan de slapen bonsden Robin Spicker zodanig dat hij plots bang was een TIA te krijgen, of/en zijn verstand te verliezen. Hij had genoeg van het bruisen en zieden. Hij had genoeg van dood en verderf.

Der Mensch soll um de Güte und Liebe willen dem Tode keine Herrschaft einräumen über seine Gedanken.

Midden boven de plas op het wandelpad zweefde in lang wit gewaad Bertus Bolland, die nu echt in een geest was veranderd. De ziel van Bertus Bolland zweefde als het ware tussen twee hemelen, als zwei Seele in einer Brust. Het uitspansel boven, met een enkele wolk in de vorm van een troon, en het weerspiegelde heelal in de plas, uiteraard met dezelfde wolk ondersteboven. Een ogenblik was niet helder wat de echte wereld was.

Bij het derde volksliedrefrein kwamen de Schoonbeeker schapen aangerend. Ze flockten samen aan de rand van de Zeuven Bargies van de savanne. Na het Friese volkslied klonk uit de schapenkelen het Drentse volkslied, de enige versie die niet met de oorlog werd geassocieerd.

De transparante geest van Bertus Bolland zweefde boven de wateren als witte wieven boven het veen. De geest met een oranjerode vlam bover het hoofd – voorzover een geest een hoofd heeft – keerde zich een laatste maal naar Robin Spicker, en sprak met sonore stem:

–Vi treffes på siste korsveien Per, og sa far vi se om. Jeg siger ikke mer.

Uit: *Robin en de meesteres*, Ter Verpoozing

Gelok

1. Wij loopt op het fietspad deur het Fochtelooërveen. 'De heide bluit weer sangen,' zeg ie. Een fietser komp oens in de muut. De zwarte man zeg: 'Moi, schier weertien hein?!' A'k opzied kieke, zie'k de vrouwe die al dik dartig jaor, in goede en in slechte tijden, mit mij oplöp. Even laeter, op de Bonghaer, heur ik een paar kraanveugels toetern. 'Bint dat gien kraamveugels?' vraog ie. 'Nee, mien maegien,' zeg ik, 'het bint gien ooievaars.' En dan pakt ze mij bij de haand. Is dit gelok? Ik dachte het wel!

2. Ik lope op een vrugge oktobermorgen hen het vistrappien vlakbij huus en zie de zwartboekwatersprao of zwaartboekwaotersprutter. Ik bin de ienigste die dit rappe zwartwitte veugeltien zöt. Is dat gelok? Kann man wohl sagen!

3. Een gedicht schrieven kost mij in de regel zes week. Pas dan staot alle woorden te plek. Het gedicht dan veurlezen, an mijzölf, da's groot gelok!

4. Wij gaot hen Eliogabalo, een opera in drei akten van Francesco Cavalli, over het levend en de dood van Heliogabalus, die van 218 tot 222 keizer was in Rome. De veurstelling, in de Stopera, was prachtig en ok het eten veurof, mit het beloofde uitzicht op de Amstel, die bij de pries inzat, smeuk mooi. Vartig jaor terugge las ik al Louis Couperus zien nog altied prachtige roman 'Een berg van licht' over dizze androgyne keizer en later zag ik het sukerzute 'De rozen van Heliogabalus' van Alma Tadema. Ik bin een gelokkig man.

5. Grunning, Esdoornlaan 226, Selwerd II, 2-zuud. Daor woonde ik mit drei kameraoden (en nog veul meer studenten) tegenover uuttaortcentrum Algemeen Belang. Ende 2014 kwaamp nummer drei uut de tied. Ik schreef der al ies over. Wij legden hum in het duunzaand van Driehuis, Noord-Hollaand. En toen was ik de leste van het stel, blinder. Mar nog gien half jaor later stun Haomel Heintien bij mij veur de deure. 'Ik kan het nou niet wachten. Kom later mar ies weer,' zee ik. Ik much verdan, mar mit malheur. 'Ie hebt nog gelok had,' zeden mèensen die dat weten kunt.

Storm in streektaalland

Streektaalen en streektaalschrijvers verdwijnen, zegt schrijver en Print-On-Demand-uitgever Gerard Stout. Maar dat is niet erg, betoogt hij. „De toekomst is contact met andere talen en culturen.”

De Groningstalige roman *Stilte van Wind* van de Asser schrijver Jan de Jong gaat over maatschappelijk verzet en de noodzaak van energietransitie. *Unterleuten*, van Juli Zeh uit het naburige Nedersaksen, gaat over dezelfde problematiek en is een bestseller. Het boek van De Jong zou een vergelijkbaar publiek kunnen aanboren. Dat gaat spijtig genoeg niet gebeuren. In een interview in Dagblad van het Noorden betoont De Jong zich eerst enthousiast over zijn boek, gevolgd door gemopper over verzakende uitgevers. Uitgeven in eigen beheer vindt hij oneervol en te duur. De Jong strijkt zijn lezers tegen de haren in door ze belerend toe te spreken. „*Perbaaier veur dij poar sinten n bouk en lezen dut nait zeer.*”

Een effectievere aanpak is mogelijk in streektaalland. In Nederland verschijnen jaarlijks circa 27.000 nieuwe titels (2016). Circa 10.000 literaire titels (fictie), de andere zijn kook- en reisboeken, enzovoorts (non-fictie). Boekhandelaren bestaan van de verkoop van de top 100. Een bestseller verkoopt rond de 10.000 exemplaren. Toppers komen ruim boven de 100.000 boeken. Een goed verkopend boek gaat circa 1000 maal over de (virtuele) toonbank van de boek- en webwinkels. Een dichtbundel is bij 1000 exemplaren een bestseller. Kort door de bocht: er zijn jaarlijks 9900 nieuwe literaire winkeldochters. Soms gaan de muurbloemen al na drie maanden in de ramsj. Bijna 10 procent van de titels is print-on-demand (POD) en dat percentage stijgt elk jaar. De POD-oplage is vanaf één exemplaar. In de streektaalen verschijnen per jaar minder dan vijf titels met nieuw werk. Dat geldt voor zowel het Gronings als het Drents. Met zulke aantallen is uitgeven in eigen beheer een goed alternatief. Voor minder dan 500 euro heeft de schrijver binnen een maand al gauw vijftig exemplaren gedrukt.

Een uitgever is niet nodig om een boek te drukken. Een uitgever is er voor de marketing en de

verkoop. In de Nederlandse literatuur gaan, naar verluidt, manuscript en levensloop van de schrijver eerst naar de afdeling marketing. Is de schrijver interessant genoeg voor ophef bij *De Wereld Draait Door* (DWDD)? Dat interessante bestaat uit trauma, seks, ziekte, misbruik of viriliteit. Het Noorden is niet dramatisch genoeg. Maar op het aanvankelijke omslag van *Stilte van Wind* stond een Friese boerderij. Afgekeurd. Kan zo in DWDD.

Hoog tijd voor een storm in streektaalland. Het Drentse Boek, Huus van de Taol, stichting t Grunneger Bouk en Het Huis van de Groninger Cultuur kunnen fuseren, en de Friezen kunnen er ook bij. Het hele Nedersaksische taalgebied onder de hoede van één organisatie voor uitgave, promotie, verkoop en stimulans van (literaire) uitgaven in de regionale talen. Analooq aan We the North, een convenant rond samenwerkende cultuurinstellingen in Noord-Nederland met een subsidiegestuurd budget van 2,4 miljoen euro. De blik naar buiten, eventueel financieel aantrekkelijk gemaakt door provinciale besturen, zodat ook een foto uit Friesland een Gronings boek kan sieren. En misschien is het nog niet te laat: Drentse en Groninger literatuur naast Fries op LF2018, Leeuwarden Kulturele Haadstêd. Wie over zijn of haar schaduw heen springt, neemt ook het Plattdeutsch mee. Een bestseller-auteur is Yared Dibaba, geboren in Ethiopië, als 10-jarige naar Duitsland gekomen en Plattdeutsch columnist en presentator bij de NDR. Marron Fort, een hoogleraar uit het diepe zuiden van de Verenigde Staten, heeft de Bijbel vertaald in Sater-Fries (nog tweeduizend sprekers nabij Oldenburg) en het woordenboek van deze verdwijnende taal gemaakt. De toekomst van (streek)taal ligt in contacten met andere talen en culturen.

Ik daag Nedersaksische streektaalorganisaties en schrijvers in de regiotalen uit om met concrete vijftienplannen te komen om lokaal literair

talent onder de aandacht te brengen. Niet door te mopperen op uitgevers en afwezige lezers, maar door gezamenlijke positieve acties. Streektafen verdwijnen in de huidige vorm, maar dat is geen ramp. Die verdwijning geldt ook de schrijvers. Over twintig jaar zijn alle huidige streektafschrijvers vergeten. Niemand zal ze missen. De toekomst brengt nieuwe talen en nieuwe talenten. Gerard Stout uit Peize is schrijver en POD-uitgever. Zijn uitgeverij Ter Verpoozing telt ruim 120 titels. De oplage ligt gemiddeld op vijftig exemplaren, met uitschieters naar vijfhonderd. De productietijd is minder dan een maand.

Opinie uit *Dagblad van het Noorden*, 27 november 2017, pag. 24. Groninger editie.

Tweetaligheid als postiljon d'amour

Het is geen Nedersaksisch of een andere streektaal die ik tegenkwam in het postverkeer in de eerste helft van de vorige eeuw. Nee, deze vorm van tweetaligheid of beter meertaligheid is te vinden in de prentbriefkaarten met de zogenaamde postzegeltaal. Een postzegel op een kaart of brief is natuurlijk al een eerste taalvorm: ze bericht de postbode dat er betaald is voor de dienst die hij gaat verrichten, namelijk het verzenden en bezorgen van een poststuk. Maar echte postzegeltaal gaat verder.

Voor 1940 was het de gewoonste zaak van de wereld om verzoeken, mededelingen, uitnodigingen en bestellingen per open briefkaart te versturen. Er werden veel meer briefkaarten dan brieven verzonden. Dat gebeurde ook met berichten aan een (mogelijk toekomstige) geliefde. Op de eerste plaats was er, hoe weinig romantisch dan ook, het financiële aspect. Wie vóór ongeveer 1940 een ansichtkaart

verzond, kon volstaan met een frankering voor drukwerk mits op de tekstzijde alleen de adressering en de afzender vermeld stonden. Werd de kaart verder beschreven dan gold het (dubbele) tarief voor een briefkaart. Op de tweede plaats was het niet altijd gepast op een door iedereen te lezen prentbriefkaart intieme wensen of mededelingen aan de geadresseerde te zenden, zeker niet als deze "amoris causa" gerelateerd waren. De oplossing was het gebruik van een tweede taal: de postzegeltaal. Door de postzegel op een bepaalde manier te plakken kon men een "geheime" boodschap overbrengen variërend van "1 kus" tot "1000 kussen" of van "Kom spoedig" tot "Vaartwel". De kaart met "Het geheim der Nederlandsche postzegeltaal" toont alle mogelijkheden. Overigens blijkt uit het tweede, veel jongere, voorbeeld dat de betekenis van de stand der zegels nog wel eens kon veranderen. Zaak voor de geliefden op de hoogte te blijven van de jongste

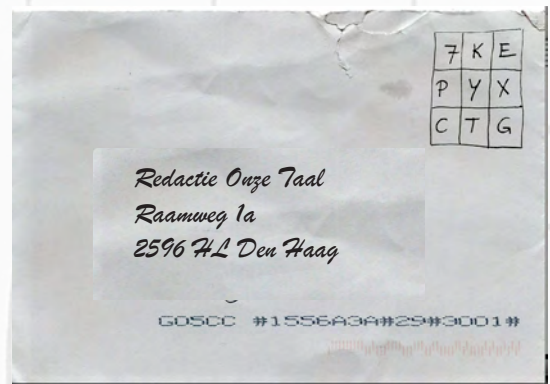
ontwikkelingen om zo pijnlijke vergissingen te voorkomen! Omdat op vrijwel alle zegels alleen het cijfer de waarde aangaf, viel daar verder weinig romantisch mee te doen.

In de tweede helft van de vorige eeuw verdwenen de briefkaarten bijna helemaal en werden er brieven geschreven die voorzien moesten worden van een frankering door middel van postzegels. Die waren

er intussen in zo'n grote verscheidenheid met zoveel verschillende afbeeldingen dat het niet moeilijk moest zijn ook door de keuze van een passende postzegel je boodschap te onderstrepen. Sterker nog: de PTT gaf zelfs speciale postzegels uit voor geboortes, bruiloften, uitvaarten, verjaardagen en voor geliefden. De postzegeltaal veranderde daardoor totaal: niet de stand van de zegel maar de

afbeelding op de zegel bracht de boodschap over of ondersteunde deze. Niet iedere briefschrijver was zich van deze boodschap bewust: zo komen er geboorteaankondigingen voor met een rouwzegel of overlijdensberichten met een geboortezegel. Ook de posterijen zelf zijn niet altijd even attent: ik ken nogal wat overlijdensberichten met een rouwzegel die in december vrolijk worden afgestempeld

PostNL, de zoveelste opvolger van de PTT, bedacht in het kader van een betere dienstverlening, de zogenaamde postzegelcode. Die werkt als volgt: je kunt die code via je mobiel online kopen of via de PostNL app. Je krijgt na betaling van de kosten via IDEAL of creditcard een code op je mobiel toegestuurd die je tot 5 dagen na aankoop kunt gebruiken om er een brief mee te frankeren.

Afgezien van het feit dat dit de filatelistische wereld de absolute nekslag toebrengt, gaat hiermee, passend in de teloorgang van bijvoorbeeld de streektaalen, een vorm van tweetaligheid door de combinatie van schrijf- en beeldtaal verloren. De code is nog wel een taalvorm maar zo abstract dat die slechts is te lezen of te herkennen door de software van een computer. Is een code in een zo cryptische vorm nog wel te beschouwen als een (tweede) taal?

Als we hier over doordenken heeft het er alle schijn van dat (discussies over) de

met "Prettige feestdagen". Maar in ons dagelijks taalgebruik ontstaat er ook vaak genoeg een misverstand.

Maar de ontwikkelingen gaan verder. Kortgeleden ontving ik een brief zonder postzegel of mededeling "Port betaald" maar met een zelf getekend rechthoekje waarin 9 letters en/of cijfers. Wat blijkt?

streektaalen verdwijnen en plaats gaan maken voor "digitalen" die alleen met de techniek nog leesbaar zijn.

John Tolsma

Pourquoi?

SARIËTTE

Vragen stellen zit in mijn aard. Ik ben niet de enige. Gelukkig. Vragen leveren veel inzichten op, naast veel misverstanden.

Vragenzaad. Ik begreep die toevoeging niet na weer een aantal vragen naar het *Waarom van de dingen*. Vragenzaad viel in de categorie plintenladder en balkenschaar. Ik begreep inmiddels dat ik me niet naar de rijwielzaak (fietsenmaker) behoefde laten sturen om een deusie boegievonkies voor de brommer. Mijn dorp was mijn taalleerschool. Om een plint te beklimmen was geen trapleer nodig. Een schaar om spinnenwebben uit de hanenbalken te knippen schoot zijn doel voorbij. Ik spon een web om me heen; ter verdediging. Taal werd mijn schild en de betrouwen.

In een andere omgeving. Veel later. In Kameroun brak het jongentje met zijn vragenzaad *de nouveau* door het *toile araignée*.

– Pourquoi?

En opnieuw.

– Pourquoi?

Ik werd monsieur Pourquoi. De vraag naar de vorm van bananen liet ik achterwege. Ik vroeg niet hoe mijn zwarte dorpsgenoten aan hun dikke lippen kwamen. (Ik wilde dat nog steeds weten.)

Op de huizen lagen golfplaten van hot tin roof. Een enkel hutje had een strooien dak. Meisjes en vrouwen in strooien rokjes zag ik niet. De tijd van missionarissen en zendelingen in de kookpot was definitief voorbij.

Nergens zag ik een klok. Nergens zag ik een thermometer. Niemand wist hoe laat het was. Ik wilde de temperatuur weten.

Nadat de zon om klokslag zes rapjes onder was gegaan – die korte omslagtijd van licht naar donker kende ik uit het aardrijkskundeboek – na het warm avondeten met *du singe* en *du makabo*, met *vin de palme* en met muziek van James Brown, kwam ze dicht naast me zitten. Ze had ogen als meren die niet konden jokken. Ik kreeg het lichaamswarmer.

– Monsieur Pourquoi, zei ze met rollende lippen.

– Oui? vroeg ik.

– J'ai froid.

Uit: *Paradigmaverschuiving*,
Ter Verpoozing

Taal en tafel

gedicht
proeft
't zoet van oma I

foto
ziet jam
uit eigen keuken

beschuitbus van oma II
leest
streektaal op servet

verhaaltafel

en

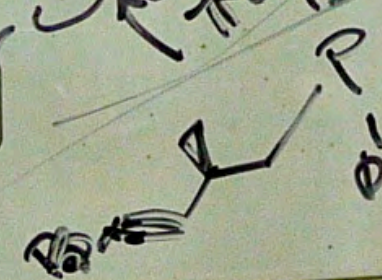
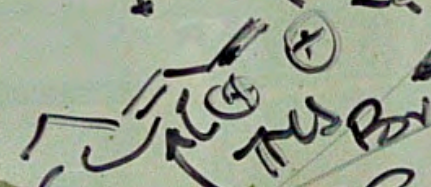
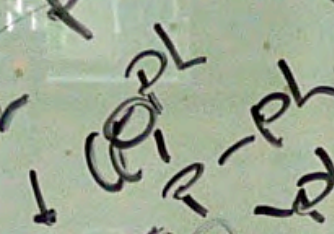
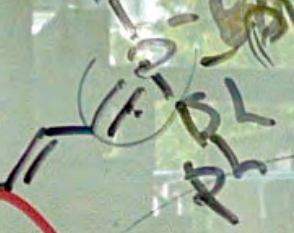
Phenol → Ph-nitro
H₂O

Spektroskopie (Lösung)
Chromatographie (Lösung)

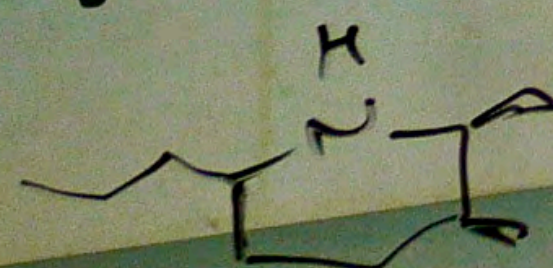
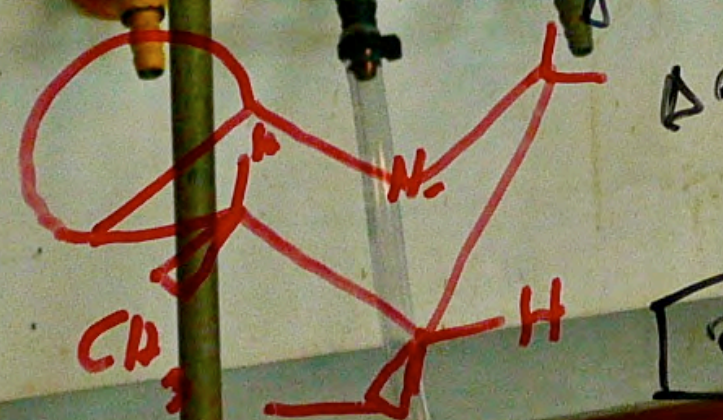
Ph-nitro

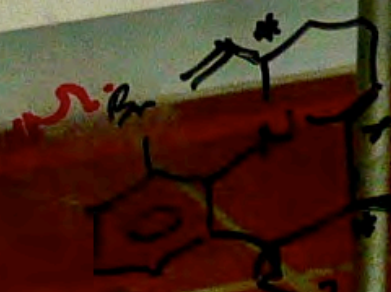
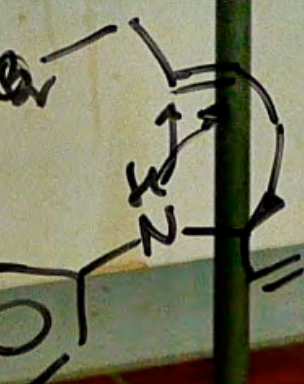
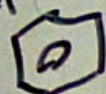
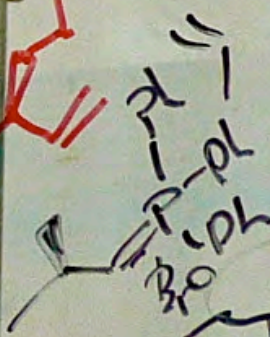
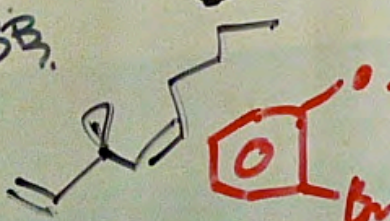
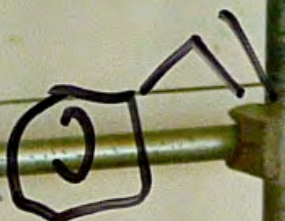
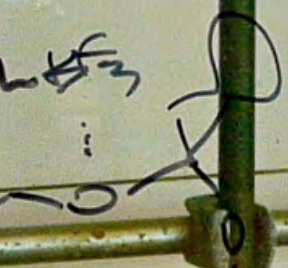
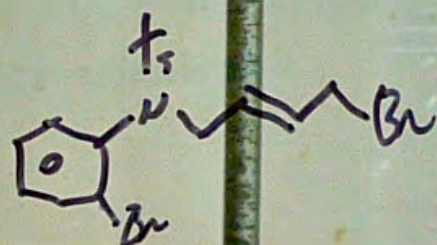
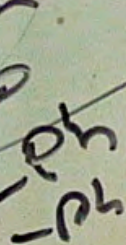
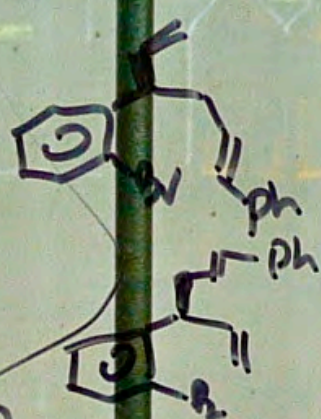
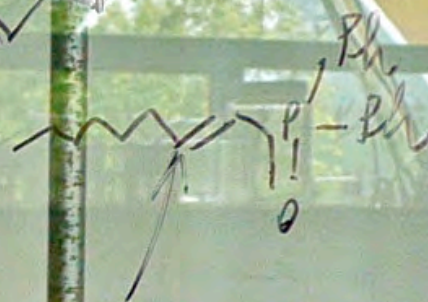
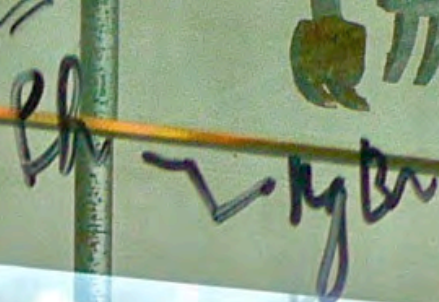
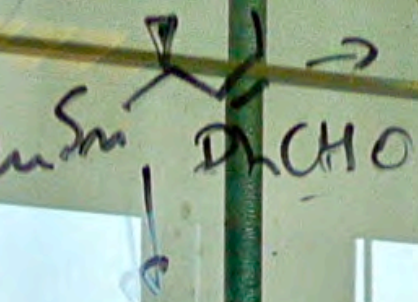
Cu

DCN
-Base

Ph-nitro

Krimis

Krimis

Werbung Verlag

Geboren
472
Hilf dir das Gefühl zurück

Geboren
587
Hilf dir das Gefühl zurück

1977
40.

Rivalen, die es fast nicht mehr gibt

1937

1957

1977

boeken

*werelden
in taal*

*teveel
voor een*

*te weinig
voor allen*

*kiezen
lezen, dromen*

*taal proeven
de wereld ervaren*

Talige toekomstmuziek

Eind 2017 deed Onze Taal een oproep aan lezers om nieuwe richtingen te zoeken voor genootschap en tijdschrift. Dat liet ik me slechts eenmaal vragen. Deze vragen en overwegingen gelden voor meer talen. Wie wil kan met enige hersengymnastiek deze vragen ook stellen aan andere (streektaal)organisaties.

Uit betrokkenheid geef ik graag een aantal voorzetten. (Ik lees Onze Taal sinds januari van dit jaar. Na lang aarzelen heb ik mijn proefabonnement verlengd. Ik las dezelfde columnisten over dezelfde onderwerpen in dagbladen. Ik vroeg mij de meerwaarde af. Give it a chance, dacht ik). Punt 10 is voor mij de essentie. De punten 1 tot en met 9 vormen een aanloop.

Heel voorzichtig steekt u een hand uit naar degenen die nieuw zijn in onze taal of mensen die worstelen met taalgebruik. Van mij mag dat explicieter.

1. Welke rol spelen nieuwkomers uit diverse culturen in Onze Taal? Welke woorden/uitdrukkingen brengen ze mee, welke nemen ze over?
2. Welke rol spelen de diverse (Nederlandse) dialecten/regiotalen in veranderingen van Nederlands en omgekeerd?
3. Hoe verhoudt de rol van regiotalen zich tot de invloed van Turks, Marokkaans, Papiaments, Engels, Frans (om een paar te noemen)?
4. Welke mogelijkheden ziet Onze Taal in (digitale) analyse van taalgebruik. Ik doel bijvoorbeeld op digitale mogelijkheden om bestsellers in literatuur te voorspellen. Ik doel op programma's die mails analyseren op emoties. Deze programma's kunnen mailberichten analyseren op agressie, verdriet, vrolijkheid, betrokkenheid, liefde,... De programma's zijn gebaseerd op zinsconstructies en woordfrequentie. Kortom: meta-studies van Onze Taal.
5. Als ik Onze Taal doorblader zie ik enkel witte Nederlanders en witte Vlamingen. De helft van de Rotterdammers (bijvoorbeeld) herkent zich niet in de beeldcultuur van Onze Taal. Ik zoek met nadruk geen afbeeldingen van getinte Nederlanders met uitspraken over 'getinte' talen. Wel wil ik zwarte hoogleraren lezen over achttiende-eeuwse

reisliteratuur in Canada (en juist niet over slavernij). Stereotypering is een passend trefwoord. [Ik zie in nummer 9 op pagina 9 een cartoon van een zwarte dronkenlap, onbewust, wellicht typerend. Het taalcongres: allemaal witte mensen. Gemütlich, uns kennt uns.]

6. Ik las in *Le voyage au Congo* (André Gide) uit 1927 dat er in Afrika talen zijn waarin woorden voor bedanken ontbreken. Ook schrijft hij dat het woord *Pourquoi* onbekend is. De inboorlingen (AG) kennen geen traditie van denken in oorzaak en gevolg, lijkt het. Daar zou ik graag meer over willen lezen? Welke woorden kennen geen equivalent in andere talen (van nieuwkomers)? [Gezellig schijnt zo'n woord te zijn.] Welke woorden uit andere culturen verdienen een plaats binnen Onze Taal? Welke woorden kunnen we missen wie Zahnschmerz?

7. De Maatschappij van Nederlandse Letterkunde zoekt nieuwe wegen om literatuur in de belangstelling te houden. Mikt u op samenwerking en synergie? Zijn er andere (streek)taalorganisaties waar u contact mee zoekt? Hoe en waar vind ik die diversiteit terug in Onze Taal? Liefst met enige diepgang. (Onze Taal leunt veel op anekdotes.)

8. Gaat u zich op het terrein van Print-On-Demand begeven? Mensen die boeken schrijven zijn druk bezig met taal. Misschien kunnen ze technische en inhoudelijke hulp van Onze Taal krijgen. Dat kan ook door ze met elkaar in contact te brengen. Niet iedereen is bereid of instaat uw uurtarieven te betalen.

9. Een tip. Ik vind het een zwaktebod om eigen kinderen als voorbeeld aan te halen. Onze Taal wordt zo heel nauw in eigen kring. Alle kinderen zijn anders. Wilt u kinderen aanhalen; kies kinderen uit andere culturen, en dat hoeft niet noodzakelijk een buitenlandse cultuur te zijn. Zie dit punt als aanloop naar het volgende.

10. Tot slot. Onze Taal. Wat is de betekenis van Onze Taal?

In deelvragen. Wat betekent Onze? Is dat de gemeenschap van Nederlanders van nazaten van ouders uit de jaren vijftig? Grotendeel wit en keurig in zuilen verdeeld? De kloosterorde o.s.m. (Ons Soort Mensen.)

Onze: is dat de huidige samenstelling van de bevolking van Nederland, met 20% immigranten, met een diversiteit aan talen?

Onze Taal: is dat wat in de volksmond Nederlands heet met de woordenschat uit Van Dale en de woorden uit de Spellingwijzer van Onze Taal?

Ter toelichting. Ik ben opgegroeid in de regio Drenthe. De provincie kent zeven taalvarianten, rond 1970 vastgelegd in het proefschrift van Geert H. Kocks. Vervolgens ontstond de discussie en de fijnslijperij: Wat is Drents?

De discussie is vruchtenloos gebleken. Een werkbare definitie is: Drents = Alle talen gesproken binnen de provinciegrens. Inmiddels een half miljoen varianten.

Voor Nederland geldt met dat uitgangspunt.

Nederlands: de taal binnen de landsgrenzen. Onze Taal omvat met dit uitgangspunt ook de varianten Turks, Marokkaans, Drents, Zeeuws, West-Fries, Duits, Frans, Engels, Zuid-Afrikaans, enzovoort. Als u dit uitgangspunt omarmt – Onze Taal is de taal binnen de landsgrens – heeft dat effect op het beleid en op de inhoud van Onze Taal. Plotseling is er ruimte voor Turks (Turks-Nederlands, enzovoort.) De niche van ‘zuiver’ Nederlands wordt verlaten. En dat is goed. Die niche krimpt en verdwijnt. Regiotalen geven het voorbeeld. Nederlands hoort ook bij (Europese) regiotalen. U kunt veel leren van de verandering (teloorgang) van dialecten.

Als u jongeren enthousiast wilt maken voor Onze Taal, is, volgens mij, de eerste stap om alle jongeren bij ons te laten horen. Ons is iedereen binnen de landsgrens. Om met Monty Python te spreken: We are all individuals. (Not me!). Er is geen gemeenschappelijke noemer meer; tant pis (maar niet heus).

Voor de goede orde. Ik solliciteer niet naar welke (onbetaalde) functie bij Onze Taal dan ook. Ik schrijf deze brief omdat ik van taal houd. Ik schrijf deze brief uit betrokkenheid, niet bij een deeltaal

(bij wat in de volksmond Nederlands heet); bij alle talen binnen (en buiten) de landsgrenzen. Taal als middel tot expressie. Ik houd vooral van woorden en zinnen als gereedschap.

Wie wil kan ook beeldtaal, lichaamstaal en muziek tot Onze Taal rekenen.

Een paradigma-verschuiving is noodzakelijk om (nieuwe) taalliefhebbers bij elkaar te brengen. Bij punt 10 geef ik een aanzet.

*Sicherlich, es muss das Beste
Irgendwo zu finden sein.*

Ah war it syn

Sei sit eh mak se dore dig
felt krampe in heur bow
se kin dah sei verwag
sel kom al feul te froh
et golf eh stikt et laikt
wohl zistig scarpe misse
eh ah sei toe umdale kik
lait da ne bonke bloud
sei skrik eh beul so har
se neibar ken it heare
hy tilt heur in se beddestai
skoon alle flekke beire
slut rah ne flanke krois
eh burrys heur unfuldraege kin
ah war syn bloudje aige

Ellen op de Weegh

Beeldtaal

Als in een waterput, waar in de diepte
een witte steen ligt, ligt in mij een beeld.

Regels geciteerd uit het gedicht 'Als in een waterput' van Anna Achmatova.

Ik trof ze aan in examenwerk van E, een zoektocht naar de bron van beelden. Of was het een zoektocht naar de bron van eigen creativiteit?

Het beeld dat Achmatova in taal schetst is intrigerend. Een steen even helder als onbereikbaar. Een mysterieus en geladen beeld. Komt het door de waterlaag? Transparant, spiegelen en diep. Een barrière? Achmatova laat die vragen voor de lezer, ze beschrijft hoe zij met het beeld omgaat:

Ik kan en wil er geen verzet aan bieden:

Het is de vrolijkheid, het is het leed.

Het beeld leidt tenslotte tot emotie, het ervaren van de diepere dimensies van leven. Van het proces om het diepliggende beeld tot emotie om te vormen wordt slechts de overgave vermeld: 'Ik kan en wil er geen verzet aan bieden'. De essentie van het creatief proces van Achmatova in drie stappen: Beeld, overgave, emotie.

De dichtregels waren de begeleidende tekst van het beeld hiernaast. De parallel is onmiskenbaar. Ook hier centraal een helder en herkenbaar beeld in het centrum van het werk. Een halve oesterschelp in een visachtig lichaam zo lijkt het, alleen de parel in de oester zoek je tevergeefs of het zou een parel moeten zijn die getransformeerd is tot een afdruipe traan waarin een oog gedompeld is. Centraal in de oester een holte met daarin beelden met embryonale trekken. Is het een hand of zijn het kwetsbare wortels op de tast op zoek naar houvast? De gemengde techniek brengt extra diepte.

Het contrast tussen de helderheid en scherpheid van de visoester en de omgeving valt op. De kleur van de omgevende materie, een lichtblauw, verwijst naar water. Veranderingen in de kleurtoon en de mysterieus erin rondzwevende ogen zorgen voor een vervreemdend effect. De metafoor van Achmatova dringt zich op: Een witte steen in een waterput, donkerte contrasterend met de helderheid van de steen. Maar dat alles wel diep in haar eigen wezen, zien hoeft niet meer, het beeld is er al. Hoe anders als die metafoor letterlijk wordt genomen. De beschouwer ziet niet alleen de witte steen, altijd is er ook het eigen spiegelbeeld. Verwijzen die ogen misschien naar het eigen van de kunstenaar en diens ambachtelijkheid? Een vage contour van een tafelmee deels onder de visoester, verwijst ook naar het handwerk om van embryonaal beeld naar het uiteindelijke beeld te geraken. Water als vruchtwater, onmisbaar om het beeld tot volle wasdom te laten komen. En zien we tegelijkertijd ook niet een statement? Er kan in dat proces ook iets geheel nieuws, zoiets als een visoester ontstaan. Iets dat uitstijgt boven de werkelijkheid. Creativiteit trekt zich van grenzen van de reële wereld niets aan.

Taal en beeldtaal. Hier lijkt taal katalysator voor een beeld. Omgekeerd kan ook, getuige dit stukje. Voor lezer en beschouwer is er maar één aanbeveling, of dwingender, één wet. Ga op zoek, gun jezelf een ontdekkingstocht door onbekend terrein. Zoek onderliggende lagen in beeld en in taal. Emotionele rijkdom zal je loon zijn.

Appels van de levensboom

En de HERE God zee: 'Kiek de mèensch is net as iene van oes worden;
hij kent nou ja het verschil tuschen goed en kwaod.
Nou möt e niet ok nog wat van de levensboom plukken
en daorvan eten, want dan blif e ieuwig en aaltied leven.

Genesis 3: 22

Deze nestor van de (streek)talen schrijft in zijn boek (2017) In den Beginne uitgebreid over meertaligheid.

... Tweetalig opgroeien kan een zegen zijn, goed voor de taal- en intelligentieontwikkeling, dat voortdurend switchen, als er maar duidelijkheid is. Bijvoorbeeld, met papa praat je Nederlands, met mama Chinees. Of in de kamer Nederlands en in de keuken Drents. Bij rekenen Nederlands en bij aardrijkskunde Fries. Ik noem maar wat. En natuurlijk moeten de opvoeders hun taal goed beheersen. Alleen goed voorbeeld doet goed volgen. Zo niet, dan wordt ene kind niet tweetalig maar dubbel half-talig. Half stront, half regenwaoter, zoals mijn vader zei.

Eén van beide talen zal altijd dominant zijn; je eerste taal, je moedertaal. Dat kan dus Drents zijn. Hoe beter je die kent, hoe beter je alle volgende talen leert. Mijn buurman, een vliegenier uit een fruittelersgeslacht, heeft in de loop van de jaren op de gezonde en levenskrachtige onderstam van een appelboom zestien verschillende appelrassen geënt. De vruchten smaken stuk voor stuk lekker en vallen nooit ver van de levensboom.

Mijn ouders spraken Nederlands met de kinderen en de klanten in hun Amsterdamse groentenwinkel, maar Gronings (en soms Fries als mijn opa op bezoek kwam) met elkaar, mijn eerste, onbedoelde ent. In de rest van mijn leven zijn daar heel wat andere talen (zowel zogenaamde cultuurtalen als streektaalen) bijgeënt. Ook het Drents. Is een flinke tak geworden die gezonde en smakelijke vruchten heeft afgeworpen. Ten bewijze daarvan neem ik afscheid van de Peizer Kring met bijgevoegde Milton-vertaling, het slot van Paradise Lost. Een vertaling die mij leerde dat het Drents onvermoede en ongekende mogelijkheden biedt.

Met Bunner Groet
Westland
(Nom de plume van Rouke Broersma)

Roet 39e jaorgang nr. 150. Harfst 2017

Viendersloon

‘Meneer, gaauw, misschien kinnen joe n goeie doad doen?’

De maarktkoopman strekt zien aarm en riekt over de gruunte hìn noar mij. t Duurt n tel veur ik deur heb dat t tegen mij is, dan vienden ons ogen mekoar.

‘Meneer, dit tillefoontje het e vraauw veur joe leggen loaten, die doar, die ien dat blaauwe jurkje.’ Toegeliëks krieg ik t ding ien handen drukt en weer kikt e maarktman me aan. Eerst nou begriep ik t; vanzulf kin ik die tillefoon wel even teruggeven. Ik knik - ’t komt kloar’ - en ik scharrel richteng Folkingestroat en zuuk ientussen n vraauw ien n blaauwe jurkje.

Al is t niet slim drok en ok al ben ik vrij laang, zo’n vraauw is nargens te zien; niet op e markt en niet op stroat. Net as ik me omdraaien wil, zie k heur; haalfweg de Folkingestroat lopt n vraauw ien t blaauw, met n puutje ien e haand: de gruunte, kocht bij de kroam op e Vismaarkt.

Ik vlieg heur kaant uut, zigzag om n poar fietsers en dan ben k heur kwiet. n Endje loop k verder, dan n endje terug en vannijs, mor ze is verdwenen. Ik kuier noar t Zuderdiep, wil doarnoa weerom noar de gruunteman om hum dan mor de tillefoon te geven en krekt op dat mement zie k het blaauwe jurkje de Nijstad ienboegen.

‘Mevraauw’ hijg ik noadat k heur ienhoald heb, ‘mevraauw . . .’

Ze stopt, draait e kop, de scholders, t bovenlief, mor ik zie veural donkere ogen fel oplichten. n Poar stappen dut ze, tot vlak veur me; n mooie vraauw met golvend hoar en ien n hiel lut jurkje. Toch zie k veural heur ogen. Die ogen schieten vuur.

‘Zo, dus doe hest mien tillefoon stolen!’ bit ze me toe en zunder dat ik der op verdocht ben hoalt ze met e vlakke haand uut. Het klapt op mien linkerwaang en ik zeil finoal onderuut. Argens vuul k nog dat t tillefoontje uut mien haand grist wordt, doarnoa is alles swaart.

In de taal van het Westerketier (Gr.)

Voorjaar 2018 verschijnt bij het Huis van de Groninger Cultuur een bundel met gedichten en korte verhalen van www.oader.nl

Tonko Ufkes

Integreer je eigenheid

“Ik breng je liever naar het kerkhof dan dat je met een gereformeerde thuiskomt.” Mijn vader zaliger wist rond 1965 wat het beste was voor zijn dochters en zijn zonen.

De moraal van de rooms-katholieke kerk was richtlijn. Alles moest daarvoor wijken, zelfs de dood van zijn kinderen was geen te hoge prijs voor geloofsafval. Over seksualiteit werd niet gesproken. Ruggermergtering, kaalheid en andere ongemakken waren de straf voor jongetjes met de handen onder de lakens. Voor meisjes golden andere straffen – dan snel tot de orde roepen – voor ontdekking van hun seksualiteit. Alle gezinsleden hebben deze goedbedoelde aanvallen op hun eigenheid overleefd. Niet één die zich nog lidmaat noemt van de enige waarachtige heilige moederkerk. Ze hebben geen behoefte meer aan de gemeenschap van de kerk. De prijs voor de cultureel christelijk bepaalde groepsdruk is op diverse terreinen betaald. Literatuur vaart er wel bij.

Hakan Külcü pleit voor integratie met mate. (NRC 16/17 december 2017) Hij prijst de gemeenschapszin (*dernek*) binnen de familie, moskee en verscheidene culturele centra als hij zich tot de oosterse mens richt. In rooms-katholieke terminologie schrijft hij: “Ontferm u daarover”. Ik lees voor zijn oosterse mens: bewoners van de grensstreek met Duitsland uit de vorige eeuw. Voor *dernek* lees ik naoberplicht en *mienskip*. Met deze vertalingen valt het onderscheid weg tussen de diverse culturen.

Terecht spreekt Hakan Külcü over het spanningsveld tussen gemeenschapszin en ontplooiing van de persoonlijke identiteit. Het staat hem vrij om naar de kant van gemeenschappelijkheid te leunen. Ieder kan en mag inlevering van eigen verantwoordelijkheid voor zichzelf bepalen. *Dernek*, *naoberplicht* en *mienskip* zijn geen vrijblijvende gegevens. Wie niet van gezelligheid houdt, wie zich niet thuisvoelt bij de mores, verliest zijn of haar sociale vangnet. In het Nedersaksische deel van Nederland gold lange tijd de naoberplicht. Die burenhulp was niet vrijblijvend. Bij een sterfgeval waren burens verplicht een rol te spelen bij de begrafenis (crematie was nog verboden). Wie zich aan de naoberplicht onttrok, of zich op een andere manier ver hield van dorpse verplichtingen, kon rekenen op afstraffing. Een restant van die afstraffing komt nog tot uiting in wegslepen tijdens de jaarwisseling van huisraad dat niet tijdig binnen is gezet. Vooral de westerse mens – terminologie van Hakan Külcü – met een eigen onafhankelijke moraal werd slachtoffer van deze ‘ongein’ op oudejaarsnacht. Dit culturele erfgoed ontploft inmiddels met buitensporig gebruik van vuurwerk.

Om eer en eergevoel geeft de moderne mens weinig, schrijft Hakan Külcü. Hij lijkt dat te betreuren. Hij zoekt een manier om op een edele manier invulling te geven aan dat verlies.

Een edele invulling zou kunnen zijn: respecteer de eigenheid van een ander. Stimuleer de ander ook tegendraadse kwaliteiten naar boven te halen. Gun de ander succes en mislukking bij zijn/haar pogingen. ‘Oosterse’ mensen in de grensstreek roepen meisjes van zestien die over ontmaagding spreken niet tot de orde. ‘Oosterse’ jongens houden hun handen boven de lakens omdat ze hun kansen grijpen.

Eer en eergevoel zijn nergens voor nodig, ze belemmeren groei. Wie nieuwsgierig is kan een vraag stellen, en na die eerste vraag een tweede en een derde vraag. Maagdelijkheid is een mannenprobleem. Als meisjes antwoorden willen over het onbelang van ontmaagding, stellen ze wel een tegenvraag.

(Ik stuurde deze opinie naar NRC. De keuze viel op een andere brief.)

Integreer, maar met mate

De westerse vrijheidsopvatting leidt tot een slappe moraal en een gebrek aan gemeenschapszin, betoogt *Hakan Külcü*.

In de trein hoorde ik een gesprek tussen drie Nederlandse meisjes van ongeveer achttien jaar. Ze praatte vooraf over jongens. Op enig moment hoorde ik een van de meisjes iets zeggen waardoor ik mij weer eens geconfronteerd zag met de gespletenheid in mijzelf. De moderne westerse mens in mij botste met de traditioneel oosterse mens.

Het meisje riep: „Als je zeshen bent, en je hebt nog altijd geen seks gehad, ben je écht een loser.“ Lachend verliet het drietal de trein terwijl ik enigszins verbijsterd achterbleef. De verbijstering maakte plaats voor reflectie: hoe kan het, dat westerse meisjes ongeneerd in een voltreinstel zo vrij over seks en zo neerbuigend over maagdelijkheid praten? Ik bedacht me dat als een oosterse meisje dit hardop had gezegd in een treincoupe vol oosterse mensen, ze snel tot de orde zou zijn geroepen.

Mijn westerse ik zei dat er juridisch gezien niets mis was met het gedrag

van het meisje. Dan moest er moreel toch ook niets mis mee zijn? En wie ben ik om daar iets van te vinden? Mijn oosterse ik bracht daar tegenin dat een cultuur die vrijheid als hoogste waarde in het vaandel draagt, in ontbinding geraakt. Een cultuur die in het teken van vrijheid staat, vergeet gemakkelijk de verplichting en de hogere idealen. Wordt vrijheid op-

Wat moraal betreft kent de moderne mens slechts één regel: 'leven en laten leven'

gevat als 'doen waar je zin in hebt', dan leidt dat tot een slappe moraal en zwakke gemeenschapsbinding. De moderne cultuur laat de teugels van de moraal vieren. Ze neemt daarmee op de koop toe dat massa's mensen het leven vooral in het teken stellen van lichamelijke lusten en materiële hartstochten. De moderne mens

neigt ernaar de ruime juridische vrijheden te vereenzelvigen met het moreel toelaatbare. Hij kan onbeschoftheid en onbeschaamdheid tot handelsmerk verheffen, om dit vervolgens met een verwijzing naar de meningsvrijheid te doen voorkomen als iets verhevens.

Om eer en eergevoel geeft de moderne mens weinig. Hij volgt zijn eigen denken, is geëmancipeerd en zelfstandig (lees: niet gebonden aan een hechte gemeenschap). Wat de moraal betreft, kent hij slechts één regel: 'leven en laten leven'. 'Zolang je de ander niet schaadt', zegt de moderne mens, 'moet het allemaal kunnen'.

Ik ben gedeeltelijk tot deze moderne opvatting bekeerd. Gedeeltelijk, want ik volg liever de weg van de Perzische filosoof Rumi en de Griekse wijsger Aristoteles. Wij ontvangen van de moderne samenleving weliswaar de prachtige gift van het recht op vrijheid, maar krijgen daarbij geen inhoudelijk antwoord op de vraag hoe we er edel invulling aan moeten geven. De principes uit de oosterse traditie - en die uit de oude westerse traditie - geven daar wel antwoord op. Zij verheffen ons daarmee boven de al te menselijke neiging tot zelfucht, gemakucht en materialisme. Zij wijzen op het belang van zorg voor de innerlijke rust en orde van de ziel door karaktervorming. Zij wijzen op de spirituele menselijke behoeften. Zij wijzen op het belang van gedeelde waarden.

Die gedeelde morele waarden creëren een hechte gemeenschap waarin wij ons warm ingebed voelen. Die hechte gemeenschap vormt een drijfveer om te voldoen aan hogere idealen en vervult ons met trots als één van ons die idealen benadert.

Nu richt ik mij even tot de oosterse mens, waarvan men doorgaans verlangt dat hij verder integreert. In de woestijn van het modern individualisme vindt de oosterling de oase van gemeenschapszin binnen de familie, *dernek* (alevitische genootschap), moskee en verscheidene culturele centra. Ontferm u daarover, ook al zijn ze niet volmaakt. Verlijn en ontwikkel ze conform de rede en empathie. Omarm beslist de Nederlandse taal en vrijheid, maar integreer niet te ver door. Integratie en emancipatie leiden namelijk ook tot het uit elkaar vallen van hechte gemeenschappen en het verslappen van zedelijke idealen.

Aan alle vrouwen die het hogere ideaal nastreven om de seksuele lusten te temperen tot aan het huwelijk, zeg ik: jullie zijn geen 'losers'.

Hakan Külcü is strafadvocaat en rechtsfilosoof. Dit is een bewerking van zijn column die eerder verscheen in *De Limburger*.

AO or OA

Twee klinkers (two vowels) drukken een stempel op meer dan 7000 meerderheidstalen. AO or not OA.

Karakteristieke verschillen binnen Nedersaksische varianten als Gronings, Drents en Stellingwerfs bestaan uit de sequence van A en O.

Een Groninger roept *Doar*, de Drent weet heel goed dat *het daor* moet kijken. (*Het* is een genderneutrale aanduiding in d'Olde Laandschap; in de eeuwenoude traditie spraken oer-Drenten hun kroost aan met *het*.)

Een Stellingwerfer kiest *daer*. – De Stellingwerven bestaan uit Oost-Stellingwerf en West-Stellingwerf, beide landstreken aan de rivier de Tjonger met verwaarloosbare aantallen bewoners (ten opzichte van Bangladesh. –

Enkele varianten:

Stellingwerven: Het waeter klaetert tegen de glaezen dat et daevert.

Drenthe: Water klatert tegen de ramen dat het miegt.

Westerketier: Wotter drupt del

Groningen: Wotter klettert tegen kloeten. Ja.

Twenthe: Et water kletst teegn de roet'n.

Holland: Water.

Emsland: Pinkeln.

Waterloo: Ze zeggen l' eau, bedoelen water:

De Drent schrijft *maor*, *klaor*, *daor*, *gaor* als *het maar*, *klaar*, *gaar* bedoelt.

De Engelsman schrijft *street*, zegt *straight* en bedoelt gewoonweg *straot*, *stroat*, *straat*, *stroade*.

Daar, *doar*, *daor*, *daer*, *there*. Nedersaksische varianten.

Approach a coach is ook in het Nedersaksisch *approach a coach*. Al verslikt een Drent zich bij toeren in de klinkervolgorde als hij/zij/het naar de bus wandelt.

Garden snake

Een tuinslang is geen garden snake. It could be a snake in the garden. A garden hose is geen tuinbroek.

Een slang is een lang smal en kruipend dier. Slang is bargoens, een vaktaal voor een niche. Slang is een platte taal, een dialect; substandaard taalgebruik.

Ivor Osgerby Bishop

Are you sure?

Two of the problems with the English language are the sometimes curious spelling rules and the common occurrence of words with multiple meanings; even if they are spelled and pronounced exactly the same for each meaning.

This can make learning and translating rather difficult; it is necessary to either have a good knowledge of the language, or be very aware of the context in which the words are used. Just a very few of frequently used words which have multiple meanings.

Cue:

A rod used in playing billiards.

'On cue' / just at the right moment.

Mind:

To make one's mind up / to come to a decision..

'Mind the step' / exercise caution..

'To mind the house' / to care for, or protect, the house.

Round:

Having a curved outline or surface.

'The round of talks is over' / discussion is finished.

A round of drinks / a collection of drinks for a group of people.

A round of golf / a complete series of holes in golf.

Bark:

A noise made by an animal - usually a dog.

The outer lining of a tree trunk or branch.

A small sailing ship with sails rigged in line along the length of the ship.

Squash:

A variety of vegetable.

A game played with a racket and ball.

A form of soft drink.

To deform an object by application of pressure.

DeepL.com

Naaktgeboren, Stout, Berkepies, niet elke naam is een genot. A boy named Sue. Een meisjesnaam voor een jongen, om een grote vent te worden. De naam als hindernis. Foekelien Kock. Dick Prick.

Enkele prominenten:

(Arie) Slob: in het Engels slons, viespeuk, sloeber, sloddervos.

(Mark) Rutte: uit het Engels: bronst, koolraap. Uit Duits: sleur, bronst.

Buma in Pools: rondzwerven.

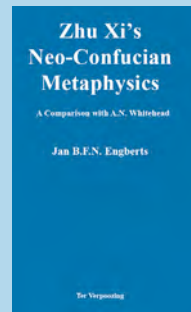

Recente uitgaven van Ter Verpoozing

Wederopbouw in Drenthe 1945-1975 naoorlogse architectuur in vogelvlucht aan de hand van Architectenbureau Nieman en ir. Steeneken.

Cynthia The

In deze handelseditie van haar doctoraalstudie schetst Cynthia The de ontwikkeling van de naoorlogse nieuwbouw in Drenthe van 1945 tot 1975, met een hoofdrol voor het Assense architectenbureau Nieman en Steeneken. Industrialisatie, economische groei en woningnood deden de vraag naar bedrijfs- en overheidsgebouwen en sociale woningbouw sterk toenemen. The komt met uitgebreide feiten en aspecten van de Drentse wederopbouw tegen de achtergrond van de landelijke situatie. De stad Emmen, als exempel, komt breed voor het voetlicht, evenals de bouw van schoolgebouwen door Nieman en Steeneken. Van de architecten, wier samenwerking, visie en drijfveren ruim aan bod komen, zijn veertien gebouwen apart uitgelicht. Kleurenafbeeldingen tonen aanzichten van de huidige situatie; plattegronden of concepten zijn niet opgenomen. De hoeveelheid informatie is aanzienlijk, niettemin ontbreekt een index. Wel is de geraadpleegde literatuur vermeld. Veel van de sobere naoorlogse bouw in rode baksteen ontkwam niet aan de slopershamer. De publicatie herijkt de waarde ervan.

Han Kobus

NBD Biblion

Redacteur Margot Poll signaleert welke boeken er ook nog zijn verschenen en kiest er steeds zes om kort te bespreken.
Margot Poll
NRC 5 januari 2018

Robin en de meesters beschrijft een dag uit het leven van de jonge dichter Roelf Vetkoper, alias Robin (Roodburstie) Spicker. Samen met de oudere en vaderlijke Bertus Bolland, 'veurzitter van het renommeerde instituut van bovenprovinciale gezaamenlijke literaire tijdschriften', verzandt de dag in een meertalig toneelstuk – dan weer in het Drents, dan weer in het Nederlands of een andere Europese taal. Het verhaal speelt zich af in (de thee-uutspanning' van) het dierenpark Emmen. Op zijn weg wordt Spicker achtervolgd door Meesteres Chimpansee en Wolharige Mammoet. Schrijver Gerard Stout leeft zich uit in vrije associaties met (wereld)literatuur of flarden songteksten.

Babs, literaire verkenning van cultureel en moreel erfgoed.

Groots opgezette roman over de doorwerking van cultureel en moreel erfgoed in de mensenlevens van verschillende culturen. De Drentse schrijver Gerard Schoonewille verwerkt (denkt hij) in Kameroen een dochter (Babs) bij een zwarte vrouw. Als deze slachtoffer wordt van een rituele moord keert Gerard met Babs terug naar Drenthe. Daar groeit het meisje op tot een intelligente en gevaarlijke vrouw, een seriemoordenaar. Net als haar 'vader' en haar uit de DDR afkomstige stiefmoeder is Babs een fervent liefhebber van Russische literatuur. Maar hoe verhoudt literatuur zich tot de magische wereldbeschouwing van Afrika en hoe gedijen beiden in het Christelijk Drenthe?

Gerard Stout (1950) schrijft over Drentse cultuurgeschiedenis en heeft omvangrijke romans over zijn Drentse roots op zijn naam staan.

Deze roman is geschreven vanuit meerdere perspectieven en de meanderende verhaallijnen stuwden voort naar de ultieme onthulling. De roman heeft 1500 voetnoten, die geven de lezing een unieke cadans. Kort samengevat: sterke stijl, originele aanpak, atypische vormgeving. Helaas een paar zetfoutjes. Met literatuurlijst, organogram van personages en registers van genoemde auteurs en trefwoorden.

L. Torn

NBD Biblion

Kasteelroman

Hoofdpersonen in dit verhaal zijn een man en een vrouw, zeventigers, die ooit geliefden waren. Nu maken ze samen een fietstocht door Twente en Duitsland. Er wordt teruggeblikt en gefilosofeerd over het verloop van hun beider levens. Het verhaal is goed geschreven, het taalgebruik is zeer verzorgd. Soms wordt het wat langdradig en zweverig. De schrijver (1950) schijnt zeer productief te zijn, hij schrijft zowel in het Drents als in het Nederlands en heeft vele prijzen gewonnen. De titel 'Kasteelroman' zet de lezer gemakkelijk op het verkeerde been. Hijzelf noemt het een religieus en regionaal getinte novelle. Hij publiceerde ook 'Dokter's roman'.

M. Middendorp

NBD Biblion

Erica waar besto bleven?

Het titelverhaal gaat over het dorp waar de schrijver (1950) vandaan komt. De hoofdpersoon keert er even terug voor de uitvaart van een nicht. Ook in de overige verhalen spelen verleden en heden van de regiocultuur een rol, op allerlei manieren: bizar, hilarisch, sprookjesachtig, schrijnend, geheimzinnig en grappig. Met vaak oudere mannen in de hoofdrol. De taal is barok, soms zozeer dat je niet goed weet wat er nu eigenlijk staat. De auteur is steengoed in gedetailleerde beschrijvingen. Je zien het huis, het uitzicht, de persoon helemaal voor je. De Drentse auteur ontving in 2014 de Grote Culturele Prijs van Drenthe voor zijn bijdragen aan een volwaardige Drentse cultuur. Dit is een verzamelbundel van met name recent werk. Voor in (regio) cultuur geïnteresseerde lezers die een grapje wel kunnen waarderen.

Mirjam Scholten

NBD Biblion

Dokter's roman

Het leven was zijn vader 'overkomen': niets heeft een hoger doel. Het gebeurt gewoon zoals het gebeurt. Er bestaat dan ook veel rancune bij de vader van de hoofdpersoon die stelt dat zijn zoon niet geboren had moeten worden. De moeder is neutraal in het leven. Zo begint deze roman van Gerard Stout (1950). De hoofdpersoon heet Gerard Dokter en heeft op enig moment besloten huisarts te worden. Vanuit deze studie probeert hij meer grip op de werkelijkheid en het leven te krijgen en er meer van te begrijpen. Kennis als sleutel tot inzicht bestaat niet, maar het helpt wel in zijn optiek. Gerard Dokter blikt terug op zijn leven en zijn dokterspraktijk. Hij doet dat met een ironische, soms sceptische stijl. Hij heeft wel wat geleerd van het leven en wil dat met de lezer delen. Het boekje is ook amusant en humorvol geschreven door iemand die door schade en schande wijzer is geworden. Rake observaties en levenslessen wisselen elkaar af in het humanisme van de auteur. Een onthullende, openhartige en indringende terugblik op het leven van een huisarts, op zijn relatie met zijn vrouw en kinderen en met beschouwingen over het leven in het algemeen.

Jan Timmermans

NBD Biblion

